

IDPs i możliwości świadczenia pomocy humanitarnej po interwencji oraz okupacji prowadzonej pod amerykańskim dowództwem. Na uwagę zasługuje komentarz oceniający zderzenie założeń instytucjonalno-proceduralnych i rzeczywistości dotyczący wsparcia *IDPs* w Iraku w 2002 r. (łącznie liczba *IDPs* wynosiła wtedy 1 mln osób). „Ważnym problemem w ramach NZ pozostaje koordynacja działań na rzecz *IDPs*, której wyraźnie brakuje w Iraku. Jak stwierdzili autorzy raportu oceniającego działalność Komórki Uchodźstwa Wewnętrznego *OCHA* [Biura Koordynacji Pomocy Humanitarnej] ONZ-owski Koordynator ds. Pomocy w Sytuacjach Nadzwyczajnych zupełnie zignorował jej wysiłki i znaczenie w okresie przygotowań do operacji humanitarnej w Iraku. Rola Komórki w planowaniu działań na rzecz irackich *IDPs* została zredukowana do minimum” (s. 283).

W zakończeniu autorka stwierdza konieczność sformułowania odpowiedzi na pytanie o możliwość podejmowania interwencji humanitarnej w celu niesienia humanitarnej pomocy poszkodowanej ludności i wskazuje na powinności państw w sytuacji braku zdolności ochrony własnej ludności. Sugeruje również potrzebę rozważenia prawa do interwencji humanitarnej w sytuacjach kryzysów humanitarnych. W tej części pracy brakuje jednak – choćby skrótowego – odniesienia do procesu redefiniowania pojęcia suwerenności państw. Postulowane na arenie międzynarodowej utożsamienie pojęcia suwerenności z odpowiedzialnością za ochronę własnych obywateli potencjalnie otwiera drogę do interwencji. Zgodnie z redefinicją suwerenności niewywiązywanie się przez państwa z obowiązku ochrony powoduje samoczynne wygaśnięcie części uprawnień wynikających z suwerenności. Rozważenie redefinicji pojęcia suwerenności otwarłoby drogę do powiększenia wskazywanych przez autorkę „bardzo małych możliwości świadczenia pomocy” uchodźcom wewnętrznym (s. 10). Zdecydowanie należy jednak zgodzić się ze spostrzeżeniem autorki, że państwa i organizacje międzynarodowe „dość rzadko wykorzystują” nawet małe możliwości świadczenia pomocy (s. 10). Na szczególne podkreślenie zasługuje smutna, ale trafna konstatacja, że „nasz kraj nie włącza się w międzynarodowe wysiłki na rzecz zapobiegania problemowi uchodźstwa wewnętrznego oraz pomocy i ochrony *IDPs*” (s. 12).

Monografia D. Heidrich-Hamery wsparta jest na mocnych bibliograficznych podstawach. Przeważają anglojęzyczne raporty międzynarodowych organizacji uzupełniane pracami zwartymi i artykułami z ważniejszych czasopism naukowych. Komentarze w przypisach wzbogacają wywód. Pełne zrozumienie intencji autorki utrudnia jednak stosowanie określników typu: „zasadniczo”, „pewne”, „w miarę możliwości” czy „niejako”, które niosą ze sobą dużą dozę niedookreślenia.

Joanna Dobrowolska-Polak

ANDRZEJ SAKSON (red.): *Porządek społeczny a wyzwania współczesności*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2005, 393 ss.

Praca zbiorowa *Porządek społeczny a wyzwania współczesności* stanowi efekt opracowania wydawniczego materiałów konferencyjnych. Konferencja, na którą złożyły się opublikowane wystąpienia odbyła się w Ciężeniu w 2003 r. i została zorganizowana przez Instytut Socjologii UAM. Zdecydowaną większość uczestników tej konferencji stanowili właśnie

pracownicy tej instytucji, co przełożyło się na zestaw autorów opracowania zredagowanego przez Andrzeja Saksona. Książka jako całość dedykowana została emerytowanemu profesorowi IS UAM – Andrzejowi Kwileckiemu – w rocznicę jego urodzin.

Sam tytuł pracy sygnalizuje dosyć pojemną formułę, pozwalającą na połączenie w jedną całość wysoce zróżnicowane dyskursy, perspektywy i tematy badawcze. Aby uniknąć występujących w takich przypadkach zagrożeń eklektyzmem – nader często wydaje się dzisiaj praktyka publikowania prac zbiorowych z materiałów nadesłanych bez poddawania ich selekcji i obróbce edytorskiej – artykuły zostały podzielone na trzy wyraźnie odmienne grupy. W części pierwszej – zatytułowanej *Porządek społeczny* – umieszczono opracowania obracające się w sferze socjologii teoretycznej, dotyczące problemów z konceptualizacją form życia społecznego w warunkach późnej nowoczesności. Drugi blok artykułów – *Dylematy europejskiej tożsamości* – dotyczy refleksji nad problematyką europeizacji kwestii społecznych w kontekście akcesji Polski do struktur Unii Europejskiej – tematu aktualnego również dziś, niemniej jednak w momencie kiedy zorganizowana została konferencja posiadającego charakter zdecydowanie bardziej fundamentalny. Trzecia część książki – *Przeobrażenia przestrzeni społecznej* – poświęcona została analizie wybranych problemów społecznych w kontekście zadań i możliwości polityki społecznej. Wyodrębnienie przez redaktora powyższych segmentów zapewniło pewien poziom tematycznej spójności tekstów publikowanych w ich obrębie. W sytuacji, kiedy trudno doszukać się jednego wspólnego mianownika całej publikacji, udało się przynajmniej skupić teksty wokół trzech różnych wspólnych mianowników.

W związku z powyższym mówienie o jednej książce ma w przypadku recenzowanej pracy sens redakcyjno-drukarski. Natomiast w sensie merytorycznym są to wyraźnie trzy odrębne części spięte w całość. Dlatego też jedynym rozsądnym sposobem recenzowania tej pracy zbiorowej wydaje się omówienie każdej części tak, jakby stanowiła autonomiczny tom pewnego cyklu wydawniczego. Dodatkowym uzasadnieniem takiego podejścia wydaje się to, że nie wszystkie spośród tych części okazują się w jednakowym stopniu przekonujące czy też interesujące. Na marginesie należy przy tym zauważyć, iż znaczna liczba tekstów składających się na pracę zbiorową – 23 artykuły – czyni podjęcie szczegółowej analizy wszystkich przedsięwzięciem trudnym z punktu widzenia zachowania rozsądnych rozmiarów niniejszego omówienia. Co za tym idzie, uwaga zostanie skupiona przede wszystkim na tych referatach, które wydają się budzić największe zainteresowanie ze względu na swoją zawartość merytoryczną. Oznacza to koncentrację na artykułach najlepszych, jak również na kilku takich, co do których zamieszczenia w obrębie tomu można wysunąć pewne uzasadnione wątpliwości.

W pierwszej części pracy *Porządek społeczny* – dominują artykuły mieszczące się w szeroko rozumianym nurcie teorii socjologicznej. Ich różnorodność zapewnia objęcie refleksją licznych wymiarów życia społecznego, w odniesieniu do których stosować można pojęcie porządku społecznego. Różnorodność ta objawia zarazem zasadniczą niejednoznaczność tego pojęcia, ponieważ poszczególni autorzy używają kategorii „porządek społeczny” w zdecydowanie odmienny sposób. Przykładowo Marian Golka, otwierając swój artykuł stwierdzeniem, iż: „Przyjmuję tutaj tezę, że jedną z przyczyn kryzysu ładu społecznego w Polsce jest kryzys autorytetów w niej funkcjonujących” (s. 14), odnosi się do porządku społecznego w rozumieniu ładu normatywnego. Natomiast Jacek Tittenbrun zaznacza równie otwarcie, iż „niniejszy szkic dotyczy jednego z aspektów porządku społecznego, a mianowicie tzw. porządku korporacyjnego” (s. 47), koncentrując się na relacjach własności i kontroli

jako wyznacznikach ładu w obrębie sfery ekonomicznej. Dalsze teksty artykułują również inne rozumienia pojęcia porządku społecznego, na przykład w relacji względem ładu politycznego, sfery religijności, czy też stratyfikacji społeczeństwa. O ile takie zróżnicowanie podejmowanych tematów nie budzi samo w sobie zdziwienia, ze względu na pojemną semantykę samej kategorii porządku społecznego, to pewnym niedomaganiem całego zestawienia wydaje się brak podjęcia próby uogólnienia tych częściowych stanowisk w ramach wstępu do pracy. Byłoby to szczególnie ciekawe ze względu na fakt zebrania w jednym miejscu rzeczywiście szerokiej panoramy stanowisk odnoszących się do socjologicznej problematyki ładu. Dodatkową słabością samych artykułów wydaje się to, że nie odnoszą się one do siebie na wzajem, mimo faktu ich wcześniejszego wspólnego wygłoszenia w ramach jednej sesji konferencyjnej. Można by – jak sądzę – oczekiwać od autorów tego typu pracy zadania sobie odrobiny trudu ponownego spojrzenia na referaty po ich wygłoszeniu i uwzględnić kontekst ich publikacji.

Zdecydowanie najciekawszą częścią całej pracy zbiorowej są artykuły w części *Dylematy europejskiej tożsamości*. Stało się tak być może dlatego, że temat ten stanowił w momencie akcesji Polski do struktur Unii Europejskiej przedmiot szczerego i gorącego zainteresowania nie tylko przedstawicieli nauk społecznych. Ciekawa wydaje się perspektywa zaproponowana przez Marka Ziółkowskiego (s. 151-170), osadzająca procesy europejskiej integracji Polski w społeczno-historycznym kontekście Europy Środkowej. Powtarza ona w przeważającej mierze koncepcje wcześniej już wydane przez tego autora drukiem w pochodzącej z 2000 r. książce *Przemiany interesów i wartości społeczeństwa polskiego*, stara się jednak odczytać te pomysły w nowym świetle. Z pewnością interesujące wydaje się również podejście do problematyki tożsamości europejskiej z punktu widzenia pamięci społecznej, które proponuje A. Sakson w artykule *Europejska czy narodowa kultura pamięci historycznej* (s. 203-218). W podobnym duchu Renata Suchocka próbuje diagnozować bariery integracyjne na poziomie ideologicznym w ramach artykułu *Ideologia europejska a tożsamość* (s. 191-202). Pozostałe artykuły w tej części również wydają się dosyć ciekawe, posiadają jednak zdecydowanie bardziej przyczynkarski charakter. Siłą, a zarazem słabością wszystkich tekstów wydaje się jednak właśnie wspomniany już bieżący charakter podejmowanej problematyki. Mimo usiłowań budowy modeli i wyjaśnień wykraczających poza czas teraźniejszy, właściwie żaden z przedstawionych tekstów nie próbuje nazbyt odważnie wybiegać w przyszłość. Zdarzają się co prawda wycieczki w przeszłość, np. tekst Jana Domaradzkiego *Unia Europejska jako rzeczywisty wyraz realizacji idei zawartych w Augusta Comte'a religii ludzkości* (s. 171-191) – tę domenę socjologowie powinni jednak lepiej pozostawić historykom.

Ostatnia część pracy stanowi zbiór artykułów poświęconych problematyce polityki społecznej oraz pracy socjalnej – możliwości działań na rzecz kategorii wykluczanych (ekonomicznie, społecznie, kulturowo) z uczestnictwa w głównym nurcie życia społecznego. Ważne i ciekawe wydają się teksty: artykuł przeglądowy Anny Michalskiej *Kategorie marginalizujące się i marginalizowane przez społeczeństwo* (s. 291-316) oraz tekst Zbigniewa Woźniaka *Socjologiczny kontekst nowej polityki społecznej* (s. 241-268). Pozostałe artykuły są w przeważającej mierze przyczynkami, badającymi wybrane szczegółowe problemy społeczne, takie jak bezdomność czy kryzys instytucji ojcostwa. Artykułem ze wszech miar osobnym – nie pasującym w żaden sposób do tej części pracy, ani też w gruncie rzeczy do żadnej z poprzednich dwóch – wydaje się tekst Krzysztofa Podemskiego *Podróż jako zmaganie się z obcością* (s. 377-393). Nie negując pewnych walorów poznawczych tego

tekstu, należy jednak podkreślić, że nie wykazuje on cech spójności z prezentowaną pracą zbiorową.

Książka *Porządek społeczny a wyzwania współczesności* stanowi zbiór różnorodnych artykułów. Niektóre spośród nich okazują się lekturą ciekawą i wartościową. Niestety rozrzut tematyczny opublikowanych treści sprawia, że publikację tę trudno traktować jako spójną całość. Posiada ona jednak pewne walory dydaktyczne, ponieważ stanowi kompendium różnorodnych tekstów poświęconych szeroko rozumianej problematyce porządku społecznego, do których można odsyłać poszukujących inspiracji.

Piotr Cichocki

Ostrowskie Studia Judaistyczne. Studia Iudaica Ostroviensia, tom I, Ostrów Wielkopolski 2007, 276 ss.

Wartościowa publikacja rodem z południowych rubieży Wielkopolski dokumentuje nader doniosłą zeszłoroczną inicjatywę kulturotwórczą ostrowian, stanowiąc zarazem plon jednodniowej sesji naukowej z kwietnia 2007 r., poświęconej roli mniejszości żydowskiej w Ostrowie Wielkopolskim. Rola ta, analizowana w pojemnej perspektywie historycznej XIX i XX w., obejmowała wiele elementów. Ciesząca się znacznym zainteresowaniem sesja oraz publikacja materiałów doprowadziła następnie do wielu rozmów i dyskusji w kuluarach i poza nimi, które świadczyły o żywym i kreatywnym zaangażowaniu uczestników sesji i zaproszonych gości z kraju i zagranicy w tematykę obrad.

Wydana m.in. dzięki znacznej pomocy finansowej gminy i miasta oraz funduszom zebranych przez Bettinę Landé-Tergeist, publikacja ukazuje potencjał i rangę społeczności żydowskiej w Ostrowie, która stanowiąc w XIX w. niemal jedną trzecią mieszkańców chciała i mogła sobie pozwolić na twórczy udział w jego rozwoju. Architektonicznym potwierdzeniem, czy nawet zwieńczeniem obecności ludności żydowskiej w mieście stało się wybudowanie synagogi przy ulicy Raszkowskiej, która choć mocno nadwerężona przetrwała wszelkie burze dziejowe i której jubileusz stał się dogodną i stosowną okazją do zorganizowania spotkania. 150. rocznica wmurowania kamienia węgielnego pod budowę gmachu synagogi stworzyła okazję do powrotu do historii Żydów w Ostrowie. W maju 2006 r. utworzono w Ostrowie stowarzyszenie Przyjaciele Ostrowskiej Synagogi.

Publikacja ostrowska po raz pierwszy odślania i podsumowuje interesującą historię prac projektowych i budowlanych, związanych z jej budową oraz osobą architekta i budowniczego ostrowskiej synagogi Moritza Landé'a (1829-1888). Właśnie wystąpienie praprawnuczki budowniczego pani B. Landé-Tergeist, która specjalnie przybyła na tę uroczystość z Paryża, należało do najbardziej spektakularnych akcentów samej sesji. Wzbogacając je dodatkowo materiały biograficzne zawarte w tomie *Studia Iudaica Ostroviensia*, związane z jej prapradziadkiem. Wszystko to stanowi o nieprzeciętnej i w znacznym stopniu inspirującej wartości historycznej tomu.

Przeglądając i czytając poszczególne strony opracowania poznajemy stopniowo sylwetki osób związanych blisko z Ostrowem urodzeniem, ale także poprzez pracę i edukację, uczymy się doceniać ich zasługi i osiągnięcia. Nie bez znaczenia jest również to, że tom zawiera